

Huipputapaamisia sosiaalipedagogiikan kansainvälisillä areenoilla

Juha Hämäläinen

Kiinnostus sosiaalipedagogiikan käsitettä kohtaan virisi Suomessa varsinaisesti vasta 1990-luvulla. Suomeen ei ollut muodostunut sosiaalipedagogista ajattelunperinnettä, vaikka 1800-luvun lopulta alkaen monimuotoisessa sosiaalireformistisessa liikehdinnässä ja kansallisen, uskonnollisen ja poliittisen heräämisen liikkeissä sosiaalinen ja pedagoginen ajattelu kohtasivat. Virikkeitä sosiaalista ja pedagogista näkökulmaa yhdistävään ajatteluun ja toimintaan saatiin kansainvälisistä yhteyksistä jo autonomian ajalla, mutta ne eivät johdaneet sosiaalipedagogiikan kehittämiseen erityisenä oppilana.

Sosiaalipedagogiikan teorianhistoria maassamme on siten varsin lyhyt. Sosiaalikasvattajien ammattikunta tosin syntyi jo 1920-luvulla ja sosiaalipedagogiikan käsite tunnettiin jo ennen itsenäistymisen aikaa. Sittemmin käsite tuotiin esiin joissakin yhteiskunta- ja kasvatustieteellisissä oppikirjoissa mutta vain satunnaisesti. Sanottavaa pyrkimystä teorianmuodostukseen ja käsitteen systemaattiseen haltuunottoon ei esiintynyt ennen 1990-lukua eikä kansainvälistä vuorovaikutusta sosiaalipedagogiikan käsitteen ympärille kehkeytynyt, vaikka käsitettä käytettiin laajalti eri maissa.

Sosiaalipedagoginen ajattelu ja teorianmuodostus ovat maailmalla sirpaleista. Kussakin maassa, missä sosiaalipedagogiikan käsite on saanut jalansijaa, on erilaisia maakohtaisia painotuksia ja erityispiir-

teitä, jotka ovat yhteydessä maan poliittiseen historiaan, yhteiskuntajärjestykseen, sosiaalisiin olosuhteisiin ja taloudellisiin ja kulttuurisiin tekijöihin. Moninaisuuden taustalla on myös erilaisia käsityksiä ihmisluonnosta, yhteiskunnasta, tieteestä ja moraalista, samoin erilaisia maailmankatsomuksellisia ja poliittisia ambitioita.

Britannia vihdoin heräämässä

1990-luvulta alkaen suomalainen sosiaalipedagogiikka-keskustelu on saanut runsaasti kansainvälisiä vaikutteita. Itselläni oli 1990-luvulla mahdollisuus asua kaikkiaan yli kaksi vuotta Saksassa ja ammentaa sosiaalipedagogiikan saksalaisesta traditiosta virikkeitä suomalaisen keskusteluun. 1990-luvulta alkaen Leena Kurki on tehnyt Suomessa laajalti tunnetuksi romaanisen kieli- ja kulttuurialueen teoriaperinnettä ja rakentanut merkittäviä yhteyksiä sekä Euroopassa että Latinalaisessa Amerikassa. Pohjoismainen yhteistyö kanssa käynnistyi 1990-luvun lopulla, samoin yhteistyö virolaisten ja venäläisten kollegojen kanssa.

Kansainvälinen yhteistyö sosiaalipedagogiikan ympärillä on laajentunut 2000-luvulla. Kansallisia traditioita esittelevää kirjallisuutta on alettu julkaista kansainvälisillä foorumeilla ja eri maiden toimijoiden kesken on syntynyt sosiaalipedagogista ajattelua selkiyttävää vuoropuhelua. Erilaisten käsitysten, traditioiden ja käytäntöjen villistä viidakosta on vähitellen muotoutumassa järjestäytynyt kansainvälinen yhteisö. Myös Britanniassa on äskettäin virinnyt voimakas kiinnostus sosiaalipedagogista ajattelua ja teorianmuodostusta kohtaan. Tämä on erityisen merkityksellistä kansainvälisen yhteistyön kannalta, koska englannin kieli on nykypäivän *lingua franca*, kansainvälisen vuoro-vaikutuksen, yhteistyön ja kommunikoinnin peruskieli.

Haluan tämän kirjoituksen kautta välittää terveisiä suomalaisille lukijoille keväällä 2012 Irlannissa järjestetystä sosiaalipedagogiikan konferenssista, jossa itselläni oli kunnia toimia kutsuttuna puhujana. Innostus sosiaalipedagogiikkaa kohtaan oli kouriintuntuva, keskustelu inspiroivaa. Toistaiseksi tosin näyttää siltä, että brittiläisessä kontekstissa sosiaalipedagogiikkaa tulkitaan ja kehitetään melko sup-

peasti, lähinnä vain erityisenä käsitteellis-teoreettisena kontribuutiona lasten- ja nuorten parissa työskentelevien ammatillisten valmiuksien kehittämiseen ja siinä painottuen erityisesti pedagogisiin kommunikaatiotaitoihin ja laitospedagogian haasteisiin. Paljon on kuitenkin merkkejä myös käsitteen avarammasta tulkinnasta ja kiinnostuksesta eri maiden teoriaperinteitä kohtaan.

Irlannin konferenssi oli itselleni eräänlainen huipputapaaminen. Koolla oli useita keskeisiä brittiläisen sosiaalipedagogiikan kehittäjiä. Heillä on aito halu kansainväliseen yhteistyöhön. Keskusteluun sosiaalipedagogiikan kehittämiseksi Britanniassa on saatu runsaasti virkeitä ulkomailta, erityisesti Saksasta ja pohjoismaista. Saarivaltioissa sosiaalipedagogiikan käsitteen ympärillä virinnyttä keskustelua ei käydy eikä ole käyty kansainvälisessä tyhjiössä vaan vuorovaikutuksessa muihin kansallisiin traditioihin ja näiden edustajiin. Konkreettinen ilmaus kiinnostuksesta alan kehittämiseen on uuden aikakauslehden *International Journal of Social Pedagogy* perustaminen.

Myös kaksi muuta merkittävää henkilökohtaista tapaamista ansaitsee tulla tässä mainituksi. Ensiksikin loppukesästä 2011 sain tilaisuuden keskustella kokonaista neljä tuntia Venäjän sosiaalipedagogiikan johtohahmon professori Anatoli Mudrikin kanssa. Hän on sikäli erityinen ja merkittävä henkilö venäläisessä sosiaalipedagogiikassa, että hän on laatinut Venäjän federaation opetusministeriön hyväksymät sosiaalipedagogiikan yliopistollisen koulutuksen standardit eli opetussuunnitelman perusteet. Toinen huipputapaaminen sattui kesäkuulle 2012, jolloin käytin koko päivän keskusteluihin Japanin merkittävimmän sosiaalipedagogiikan teoretikon professori Takeo Matsudan kanssa. Mudrik työskentelee Moskovan valtion yliopistossa, Matsuda Nagoyan yliopistossa. Englanninkielisen maailman herääminen edesauttaa yhteistyötä sielläkin, missä englanti ei ole osapuolten äidinkieli.

Sosiaalipedagogiikan kehittyminen Venäjällä

Ennen 1990-luvun taitteen vallankumousta Venäjällä ei käytetty sosiaalipedagogiikka-käsitettä. Kuitenkin oli traditio, jolle 1990-luvulla alettiin rakentaa. Kun tarve alettiin ymmärtää, ammatit

ja rahat seurasivat. 1991 otettiin käyttöön ammattinimike ”sosiaalipedagogi” ja 1992 ”sosiaalityöntekijä”. Samaan aikaan käytiin näiden kesken poliittinen taistelu (NL vs. Venäjä), jossa NL:n kannattajat pääsääntöisesti suuntautuivat sosiaalityöhön ja Venäjän kannattajat sosiaalipedagogiikkaan

Sosiaalipedagogiikan kehittäminen lähti Venäjällä liikkeelle siitä, että yliopistoissa alettiin kouluttaa ”sosiaalisia pedagogeja” ja organisoida käytännön työaloja. Entiset puolueihmiset puolestaan alkoivat kouluttaa ”sosiaalityöntekijöitä”. Kommunistisen puolueen opetuksen instituutista luotiin Moskovan valtiollinen sosiaalialan instituutti, jonka rehtoriksi tuli puolueinstituutin entinen johtaja. Pavljonak teki ensimmäisen sosiaalityön oppikirjan, joka muistutti kommunistisia opetuksia. Mudrik puolestaan kirjoitti ensimmäisen sosiaalipedagogiikan oppikirjan.

Sosiaalipedagogiikan käsitettä tulkittiin Venäjällä alusta alkaen hyvin eri tavoin eikä nykyaikanaan ole yhteistä käsitystä siitä, mitä sosiaalipedagogiikka on. Mudrik itse ajattelee, että sosiaalipedagogiikkaa tarvitsevat kaikki ihmistyön tekijät. Käytännössä kehitys ei ole edennyt tähän, vaan päinvastoin: klassisissa yliopistoissa opetetaan sosiaalityötä mutta sosiaalipedagogiikkaa ei tahdota hyväksyä klassisiin yliopistoihin oppiaineeksi. Sosiaalityön edustajat tunnustavat sosiaalipedagogiikan mutta pyrkivät varaamaan tieteen sosiaalityöhön (tiede vaatii, että on vastaava filosofia ja metodologia).

Kun Mudrik vuonna 1992 loi ensimmäistä sosiaalipedagogiikan kurssia, hän ajatteli jatkavansa Diesterwegin ja Nohlin työtä. Näiden tavoin hän painotti sosiaalipedagogiikan tulkinnassaan apua tarvitsevien lasten auttamista. Pian hän kuitenkin alkoi tukeutua enemmän Mageriin ja Natropiin ja korostaa kaikkien lasten ja yleensä ihmisten yhteiskuntasuhteiden pedagogista rakentamista. Tälle pohjalle hän rakentaa sosiaalipedagogiikan tulkintansa.

Nykyisin Venäjän sosiaalipedagogiikassa erottuu mainitut kaksi teoreettista päälinjaa. Toisessa sosiaalipedagogiikka nähdään kaikkia yhteiskunnan jäseniä koskevana sosiaalisena kasvatustyönä avoimessa yhteiskunnassa. Sen keskeisiä edustajia ovat yhtäältä Bogarova ja toisaalta Mudrik, kumpikin omine erityispainotuksineen. Toisessa

päälinjassa korostuu erityiskasvatuksellinen näkemys: sosiaalipedagogiikka käsitetään erityisryhmien kanssa työskentelyn pedagogiikaksi. Tämän suuntauksen keskeinen edustaja on Galaguzova. Vastaavat jakolinjat löytyvät monesta muustakin maasta erilaisine maakohtaisine erityispiirteineen ja painotuksineen.

Venäjällä on julkaistu kirjoja, joissa lähdetään liikkeelle siitä, että ”sosiaalinen kasvatus koskee kaikkia”, mutta joissa toinen puoli kirjasta käsittelee erityisryhmiä, ja sosiaalipedagogiikka tulkitaan lähinnä erityispedagogiikaksi. Tälle vastakkaisesti Mudrik korostaa sitä, että sosiaalinen kasvatus kuuluu kaikille ihmiselle, ja että sosiaalipedagogiikka integroituu ajatuksellisesti yleiseen pedagogiikkaan. Tämä oli lähtökohtana myös hänen ensimmäisessä sosiaalipedagogiikan opikirjassaan, joka oli suunnattu kaikille pedagogiikan opiskelijoille. Mudrik kytkee sosiaalipedagogiikan lujasti sosialisatioteoriaan. Hänelle sosiaalipedagogiikka on sosiaalisen kasvatuksen pedagogiikkaa, jossa kaikki sosialisatiion tekijät ovat mielenkiinnon kohteena.

Mudrikin mukaan sosiaalipedagogisessa ajattelussa ja teorianmuodostuksessa on tehtävä ero filosofisen ja ideologisen välille. Venäjällä ideologioiden edistäminen korkeakouluopetuksessa on nykyisin virallisesti kiellettyä, vaikka tosiasiaa jokainen ihminen opettaa implisiittisesti myös ideologiaa. Sosiaalipedagogiikka on herkkä erilaisille katsomuksille. Tämä on tiedostettu ja pyritään ottamaan huomioon opetuksessa ja alan kehittämisessä korostamalla sosiaalipedagogiikan tiedeluonnetta.

Japanin kuulumisia

Matsuda työstää Japanin hallituksen toimeksiannosta sosiaalipedagogiikan japanilaista konseptia. Rahoitus on neljäksi vuodeksi. Matsudan mukaan Japanissa sosiaalisen kasvatuksen käsite on ollut 1950-luvulta alkaen rajattu vapaan sivistystyön alaan, ja hänen tavoitteenaan on luoda siltaa sivistys- ja hyvinvointityön välille teoriassa ja käytännössä. Kyse on tavallaan paluusta juurille, sillä sosiaa-

linen kasvatusta alkoi Japanissa 1870-luvulla kansansivistystyön ja hyvinvointityön kokonaisuutena.

Sosiaalipedagoginen liike sai Japanissa 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä merkittäviä vaikutteita saksalaisesta sosiaalipedagogiikasta, erityisesti Paul Natorpin ajattelusta, myöhemmin myös Herman Nohlin tulkinnoista. Sitten hyvinvointi- ja kasvatuskäsitteet etäännyivät toisistaan ja hyvinvointityötä alettiin kehittää ilman kasvatuksellista ulottuvuutta. Matsuda korostaa kasvatuksen perustavanlaatuisuutta merkitykseltään ihmisen hyvinvoinnin rakentumiselle, minkä vuoksi on perusteltua, että kasvatusta ja hyvinvointityötä tarkastellaan kokonaisuutena.

Matsudan työllä myös taloudellinen puolensa: uusliberalismin aikakaudella vapaalta sivistystyöltä on vedetty Japanissa pois julkinen tuki, minkä seurauksena sen rakenteet ovat romahtaneet. Integroituminen moderniin hyvinvointityöhön paitsi vastaisi alkuperäistä sosiaalisen kasvatuksen ajatusta, myös vahvistaisi vapaan sivistystyön taloudellisia toimintaedellytyksiä. Matsudan tavoitteena on luoda tälle teoreettinen perusta. Hän jäsentää vapaan kansalaiskasvatuksen tehtäväkenttää hyvinvointipoliittiselta kannalta ja tuo esiin vapaan sivistystyön ja hyvinvointityön teoreettista ja käytännöllistä yhteenkuuluvuutta. Tarkastelu kiinnittyy sosiaalisen kasvatuksen kansalliseen teoriahistoriaan, josta käsin Matsuda rakentaa henkistä linjaa nykypäivän haasteiden kohtaamiseen.

Kansainvälisten virikkeiden anti

Toivon, että mainitut henkilökohtaiset huipputapaamiset inspiroisivat osaltaan suomalaisia sosiaalipedagogiikan kehittäjiä ajatustyöhön ja keskusteluun sosiaalipedagogisen ajattelun ja toiminnan luonteesta ja teoreettisista perusteista kansainvälisillä foorumeilla. Keskustelua alan kehittämiseksi on käytävä jalat tukevasti maassamme: on kiinnityttävä yhteiskunta-analyysiin, peilattava vallitsevaa yhteiskunnallista todellisuutta, katsottava yhteiskunnallista muutosta silmiin, lähestyttävä alan haasteita historian, nykypäivän ja tulevai-

suuden kannalta. Kullakin yhteiskunnalla ja aikakaudella on sosiaalipedagogiikan kehittämisesä omat erityiset tarpeensa, mutta yhtä ja toista voidaan aina oppia muilta.

Kansainvälinen yhteistyö tarjoaa merkittäviä virikkeitä sosiaalipedagogisen alan kehittämiseen yksittäisissä maissa. On paikallaan vaihtaa ajatuksia ja kokemuksia toisten kanssa, kunhan muistetaan, että jokaisen on lopulta itse luotava omat ratkaisunsa. Siksi on turha ajatella, että sosiaalipedagogiset ideat ja rakenteet olisivat ikään kuin vienti- tai tuontitavaraa, jota voidaan sellaisenaan siirrellä maasta toiseen. Kyse on aina yhteiskunnallisista käytännöistä, jotka kasvavat vain kunkin yhteiskunnan sisältä käsin ihmisten luovan työn tuloksena.